

بازل ۳ و تأثیر منفی آن بر تأمین مالی تجاری بین‌المللی و بیمه‌های اعتباری

نویسنده: کتایون ولی‌زاده - مهدی محمدی کهورین

- کارشناس ارشد ادبیات زبان انگلیسی، دانشگاه علم و صنعت
- کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی

چکیده

پس از بمران مالی و اعتباری جهان که در ابتدا از بخش بانکی آمریکا آغاز شد، کمیته بازل در سوئیس با هدف جلوگیری از بروز بمرانی دیگر، مجموعه‌ای از مقررات بانکی جدید را تحت عنوان بازل ۳ تنظیم و معرفی کرد. این مقررات که سخت‌گیری‌های بیشتری در زمینه ذفیره‌گیری بانک‌ها و کفایت سرمایه اعمال می‌کند، سعی دارد در جهت کاهش ریسک بانک‌ها راهبردهای مختلفی را به‌کارگیرد. این مقررات به‌واسطه در نظر گرفتن ریسک ابزارهای تأمین مالی تجاری به‌هنگام ذفیره‌گیری، از یک سو باعث گران‌تر شدن این ابزارها شده که این امر در نهایت منجر به آسیب‌رساندن به تأمین مالی و معاملات تجاری بین‌المللی خواهد شد و از سوی دیگر قفل‌شدن بخش قابل توجهی از سرمایه بانک‌ها را در پی خواهد داشت. همچنین به دلیل نادیده‌گرفتن نقش مؤسسات بیمه اعتبار صادراتی در پوشش ریسک تأمین مالی، فعالیت و میزان اثرگذاری این مؤسسات بر تأمین مالی تجاری را فدشه‌دار کرده است. در این مطالعه تلاش شده تا پس از ارائه دیدگاه کلی در مورد مقررات بازل به‌ویژه بازل ۳، تأثیر این مقررات بر تأمین مالی تجاری بین‌المللی و بیمه‌های اعتباری مورد بررسی قرار گیرد. در پایان نیز اعتراضات نهادهای مختلف مالی و بانکی در جهان به این مقررات، گنجانده شده و پیشنهادهای نیز در این زمینه ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: بازل ۳، کفایت سرمایه، ریسک، تأمین مالی تجاری بین‌المللی، بیمه اعتبار صادراتی

اجرای استانداردها»^۷، «گروه تدوین سیاست‌ها»^۸، «گروه ویژه حسابداری»^۹ و «گروه مشورتی بازل»^{۱۰}. کمیته بازل، قدرت قانونی ندارد، ولی اکثر کشورهای عضو به طور ضمنی موظف به اجرای رهنمودهای آن هستند.

۱. اصول مقررات بازل ۱ و ۲

از مهم‌ترین اقدامات کمیته بازل، تهیه و انتشار اصول رکن در نظارت بانکی کارا، مؤثر و همچنین مقررات مربوط به کفایت سرمایه است. بانک‌های مرکزی هر کشور، با در نظر گرفتن مقررات بازل و قوانین داخلی کشور، نظارت بر بانک‌ها را به صورت غیر حضوری و از طریق بررسی گزارش‌های مالی بانک‌ها انجام می‌دهند. هدف از این تجزیه و تحلیل مالی و نظارت مستمر بر بانک‌ها، شناسایی به موقع ریسک، پیش‌گیری از وقوع بحران‌های مالی احتمالی و انجام اقدامات اصلاحی جهت نیل به اهداف نظارتی از پیش تعیین شده است.

در این میان، سرمایه رکن مهمی از پشتوانه مالی هر بانک است، که بانک را قادر می‌سازد هنگام رویارویی با مشکلات اقتصادی، توانایی بازپرداخت بدهی خود را داشته باشد. سرمایه علاوه بر آنکه نقش مهمی در ثبات مالی بانک‌ها و توان ریسک‌پذیری ایفا می‌کند، در ایجاد رقابت مثبت میان بانک‌ها نیز بسیار مؤثر است. از آنجا که تضمین نگهداری وجوه و منابع سرمایه‌ای معتبر موجب کاهش ریسک سپرده‌گذاران بانک‌ها

می‌گردد، لذا یکی از شاخص‌های مهم

ارزیابی بانک‌ها «نسبت کفایت

سرمایه» است. در سال ۱۹۸۸

برای اولین بار مجموعه‌ای

از شروط حداقل سرمایه

توسط کمیته بازل به بانک‌های دنیا

معرفی گردید که بعدها به پیمان بازل ۱

معروف شد.

مقررات تدوین شده در سال

«کمیته نظارت بانکی بازل»^۱، معتبرترین نهاد برای همکاری در زمینه مسائل نظارت بانکی است. هدف آن بالابردن درک موجود در خصوص مسائل نظارتی کلیدی و همچنین بهبود کیفیت نظارت بانکی در سراسر جهان است. تلاش می‌شود که دستیابی به این هدف از طریق تبادل اطلاعات در مورد مسائل نظارت بانکی در سطح ملی و همچنین در خصوص رویکردها و روش‌ها انجام شود. در مواقع لازم، این کمیته از این درک مشترک استفاده می‌کند تا اصول راهبردی و استانداردهای نظارتی را در حوزه‌های مورد نیاز تدوین کند. این کمیته به لحاظ تدوین اصول راهبردی همچون «استانداردهای بین‌المللی برای کفایت سرمایه»^۲، «اصول اصلی نظارت بانکی مؤثر»^۳ و «پیمان نظارت بانکی برون‌مرزی»^۴ شناخته شده است.

اعضای کمیته در دسامبر ۲۰۱۱ عبارت‌اند از آرژانتین، استرالیا، بلژیک، برزیل، کانادا، چین، فرانسه، آلمان، هنگ‌کنگ، هند، اندونزی، ایتالیا، ژاپن، کره، لوکزامبورگ، مکزیک، هلند، روسیه، عربستان سعودی، سنگاپور، آفریقای جنوبی، اسپانیا، سوئد، سوئیس، ترکیه، آمریکا و انگلیس.

این کمیته همچنین برقراری تماس و همکاری میان اعضا و سایر مقامات ناظر بانکی را تشویق می‌کند. در این راستا و به منظور ارائه اصول راهبردی در زمینه مسائل نظارت بانکی، کلیه مقالات و متون مربوطه برای مقامات ناظر بانکی (به‌ویژه بانک مرکزی کشورهای مختلف) ارسال می‌گردد. همچنین برگزاری «کنفرانس بین‌المللی ناظران بانکی»^۵ هر دو سال یکبار از دیگر روش‌های بهبود ارتباطات میان مقامات ناظر است.

دبیرخانه کمیته در «بانک تسویه بین‌المللی»^۶ در بازل، سوئیس واقع شده است. کارهای کمیته بازل در قالب سه کمیته فرعی انجام می‌شود که عبارت‌اند از: «گروه

1. The Basel Committee on Banking Supervision
2. International Standards on Capital Adequacy
3. Core Principles for Effective Banking Supervision
4. Concordat on Cross-border Banking Supervision
5. International Conference of Banking Supervisors (ICBS)
6. Bank for International Settlements in Basel

7. The Standards Implementation Group
8. The Policy Development Group
9. The Accounting Task Force
10. The Basel Consultative Group

- تمرکز بر ریسک اعتباری و میزان کافی سرمایه تخصیص یافته؛
- ویژگی‌های اصلی:
- تعیین حداقل الزامات توانگری^۱ برای ریسک اعتباری که معادل ۸ درصد است؛
- دارایی‌های موزون‌شده با ریسک، که الزامات توانگری متفاوتی دارند.

۲. بازل ۳: مقررات جدید بانکی به منظور جلوگیری از بروز یک بحران مالی دیگر

پس از بحران مالی سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹، رؤسای بانک‌های مرکزی و قانون‌گذاران ارشد جهان بر سر یکسری مقررات جدید بانکداری توافق کردند تا بدین وسیله از تکرار بحران مالی اخیر دنیا پیشگیری کنند که یکی از عوامل اصلی بروز آن سطح پایین سرمایه نسبت به دارایی بانک‌ها بود. در اجلاسی که در شهر بازل سوئیس با حضور رؤسای بانک‌های مرکزی و قانون‌گذاران ارشد اقتصادهای عمده جهان در ۱۲ سپتامبر ۲۰۱۰ برپا شد، توافق شد بانک‌های جهان به نگهداری سرمایه بیشتر در خزانه خود ملزم شوند. این توافق، گام بزرگی در اصلاح نظام بانکداری جهان محسوب می‌شود. این شرط برای بانک‌ها بدان معناست که آنها باید در آینده از توانایی بیشتری برای مقابله با زیان‌ها برخوردار باشند، به طوری که به کمک دولت‌ها نیازی نداشته باشند. هدف از تدوین این مجموعه مقررات، تعیین نحوه عملکرد مدیران بانک‌ها و سرمایه‌گذاران در بستر مسیرهای ناآزموده است. برای نمونه، مهار کردن

۱۹۸۸ بر پایه محاسبه میزان سرمایه و تعریف استانداردهای مربوط به ریسک اعتباری استوار بوده و مقررات مذکور در سال ۱۹۹۶ اصلاح و اهمیت ریسک بازار نیز مدنظر قرار گرفت. در سال ۱۹۹۹ کمیته بازل معیارهای جدید استانداردهای سرمایه را ارائه کرد که به عنوان «بازل ۲» نامیده می‌شود. در بازل ۲، نسبت کفایت سرمایه عبارت است از: نسبت سرمایه بانک به دارایی‌های موزون ریسکی که نباید از ۸ درصد کمتر باشد. نسبت، مورد نظر نمایانگر موقعیت اعتباری بانک‌ها و مبنای تصمیم‌گیری جهت انجام معامله با بانک مورد نظر محسوب می‌شود. کارکرد اصلی این نسبت، حمایت بانک در برابر زیان‌های غیرمنتظره و نیز حمایت از سپرده‌گذاران و اعتباردهندگان است.

اهداف و ویژگی‌های اصلی بازل ۲ را می‌توان به صورت ذیل خلاصه نمود:

- اهداف:

- تقویت ثبات سیستم بانکداری بین‌المللی؛
- شرایط یکسان الزامات سرمایه‌ای برای بانک‌های تجاری؛

شماره ۱۶۳

1. Solvency
2. Basel III

تاکنون پرداخت کرده‌اند، سرمایه بسیار کمی دارند. می‌توان گفت کمیته بازل در چهارچوب بازل ۳ پیشنهاد می‌دهد با هدف افزایش انعطاف‌پذیری بخش بانکی، مقررات نقدینگی و سرمایه جهانی تقویت شود. به نوعی هدف از بسته اصلاحی کمیته بازل، بهبود توانایی بخش بانکی در تحمل شوک‌های وارده ناشی از فشارهای مالی و اقتصادی است که چنین امری ریسک وارده از بخش مالی به اقتصاد واقعی را کاهش می‌دهد. همچنین هدف از این بسته اصلاحی توسعه مقررات و مدیریت به همراه تقویت شفافیت و افشاگری در بانک‌هاست.

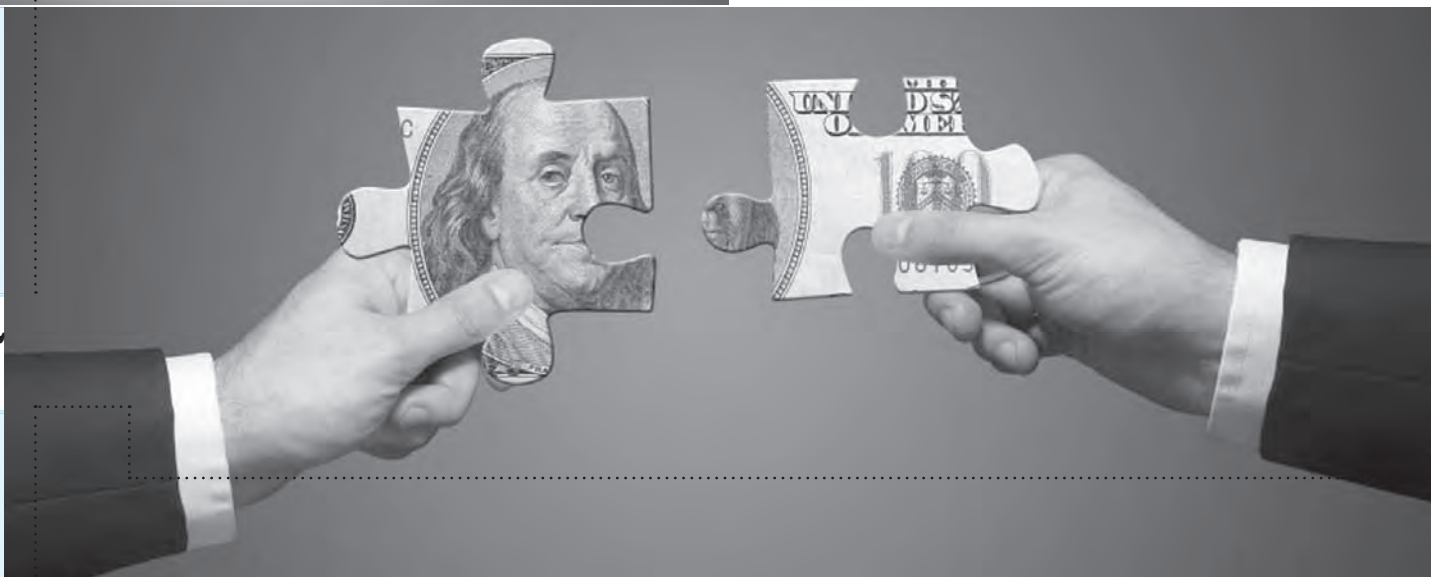
برای اجرای الزامات پیشنهادی بازل ۳، بانک‌ها از سال ۲۰۱۱ به مدت دو سال فرصت خواهند داشت تا زمینه‌های لازم را فراهم آورند، اگر چه پاره‌ای از مقررات مزبور تا هشت سال دیگر قابلیت اجرایی نخواهند یافت. طبق مقررات بازل ۳ که در نهایت از ۳۱ دسامبر سال ۲۰۱۸ به‌طور کامل اجرا خواهد شد، حتی وضعیت موجود در مورد برخورد بانک‌ها با تعهدات سرسیدنشده احتمالی، سخت‌تر شده و باعث می‌شود که اهمیت و اثربخشی بیمه

اعطای وام در روزهای خوب با هدف آنکه منجر به ایجاد جابجایی و در نهایت صدمه به فعالیت‌های بانکی و تجاری نشود، از اهداف این مجموعه است. در ضمن بانک‌ها باید ترازهای مالی و طرح‌های تجاری خویش را با استانداردهای وضع شده تطبیق دهند که می‌تواند تأثیرات بسیار گسترده‌ای بر میزان و هزینه اعتبارات قابل ارائه در سراسر جهان داشته باشد. مقررات جدید بازل ۳، بانک‌ها را به شدت ملزم خواهد کرد تا مقدار سرمایه خود را به‌عنوان ذخیره رفع خطر برای تأمین خسارات احتمالی دوچندان کرده، سود سهام و هزینه‌های اجرایی را در زمان کاهش ذخایر قطع کرده و اعطای تسهیلات را در هنگام شکوفایی اقتصادی محدود کنند.

بانک‌های بزرگ‌تر که ورشکستگی آنها آسیب بیشتری بر کل نظام مالی جهان وارد خواهد کرد، حتی ملزم خواهند بود سرمایه بیشتری داشته باشند. برخی از بانک‌ها بیم آن را دارند که مقررات جدید، منجر به آسیب‌های بیشتر به سیستم نظام اعتبارات در جهان شود. اما قانون‌گذاران می‌گویند که اگر این اقدامات در فازهای مختلف و طی سال‌های متمادی صورت پذیرد، تهدیدی برای احیای اقتصادی جهان محسوب نخواهد شد. اما مقررات جدید به معنای آن است که برخی بانک‌ها مجبور خواهند شد پول بیشتری از سهام‌داران خود بگیرند. مقرراتی که در شهر بازل سوئیس به تصویب رسید می‌تواند دست کم در کوتاه‌مدت منجر به کاهش وام‌دهی بانک‌ها شود، چون بسیاری از بانک‌ها به خصوص بانک‌های اروپایی، در مقایسه با وام‌هایی که

شماره ۱۶۳

اعتبار صادراتی^۱ و بیمه ریسک سیاسی^۲ در منظر بانک‌ها کوچک و بی‌اهمیت شمرده شود. این موضوع با انتقاد مؤسسات اعتبار صادراتی در جهان روبه‌رو شده است که در بخش‌های آتی به تفصیل در مورد آن سخن به میان خواهد آمد.

در اینجا خلاصه‌ای از مفاد بازل ۳ ارائه می‌گردد:

- هدف:

● جلوگیری از بحران مالی دیگر در جهان؛

- خلاصه تغییرات نسبت‌ها:

● بازل ۳ بانک‌ها را ملزم می‌سازد که ۴/۵٪ از حقوق صاحبان سهام عادی خود (از ۲٪ در بازل ۲) و ۶٪ از سرمایه درجه ۱ دارایی‌های موزون شده با ریسک خود را (از ۴٪ در بازل ۲) ذخیره‌گیری کنند. همچنین بازل ۳ سرمایه حائل اضافی را نیز معرفی می‌کند که شامل «ذخیره سرمایه حائل اجباری»^۳ به میزان ۲/۵٪ و «ذخیره سرمایه حائل ضد دوره‌ای مصلحتی»^۴ می‌شود که این امکان را به قانون‌گذاران هر کشور می‌دهد تا در زمان رشد شدید اعتبارات، ذخیره‌گیری تا ۲/۵٪ از سرمایه را اجباری کنند. علاوه بر این بازل ۳ حداقل نسبت اهرمی ۳٪ و دو نسبت نقدینگی الزامی را معرفی می‌کند. «نسبت پوشش نقدینگی»^۵، بانک‌ها را ملزم می‌سازد تا برای پوشش خالص کل جریان نقدی خود در ۳۰ روز، دارایی‌های نقدی با کیفیت بالا به میزان کافی نگهداری کنند؛ «نسبت تأمین مالی ثابت خالص»^۶ نیز بانک‌ها را ملزم می‌سازد تا مقدار موجود تأمین مالی ثابت، بیشتر از مقدار مورد نیاز تأمین مالی ثابت در طی یک دوره یکساله تداوم بحران باشد.

- ویژگی‌های اصلی:

● بهبود کیفیت، انطباق و شفافیت مبنای سرمایه برای همه بانک‌ها؛

● الزامات سرمایه‌ای بالاتر برای تعهدات سررسیدنشده

ریسک اعتباری طرف مقابل؛

● نسبت اهرمی تکمیلی - در نظر گرفتن تمام دارایی‌های داخل و خارج ترازنامه؛

● اقدامات ضد دوره‌ای؛

● حداقل استاندارد نقدینگی؛

● نسبت پوشش نقدینگی ۳۰ روزه؛

● نسبت تأمین مالی ثابت خالص: نسبت نقدینگی ساختاری بلندمدت.

- نگرانی‌های اصلی:

● نسبت اهرمی: در این بازل، برخورد با نسبت اهرمی غیرشفاف است، به طوری که دارایی‌های با ریسک پایین را به حساب نمی‌آورد. قبلاً ابزارهای تأمین مالی تجاری با ریسک ۲۰ درصد برای بانک‌ها محاسبه می‌شد، ولی در حال حاضر آنها باید برای این ابزارها همچون اعتبارات اسنادی، ضمانت‌نامه‌ها و وام‌های با پشتوانه وثیقه، ریسک ۱۰۰ درصد را در نظر بگیرند.

● نسبت نقدینگی: حوزه دارایی‌های با قدرت نقدشوندگی بالا بسیار محدود شده است.

● نسبت تأمین مالی ثابت خالص: در محاسبه این نسبت، انتقال سررسید از عملکردهای کلیدی بانکی است.

- پیامدهای ناخواسته بازل ۳:

● ابزارهای تأمین مالی تجاری بسیار گران خواهند شد.

● بانک‌ها به خاطر هزینه‌های بالای تأمین مالی مکمل (استفاده از منابع خارج از بانک به عنوان مکمل منابع داخلی) تمایلی به اعطای وام‌های با سررسید بلندمدت نخواهند داشت.

● بازارهای نوظهور بسیار پرریسک به حساب می‌آیند.

● از آنجا که بانک‌ها شرکت‌های بزرگ را ترجیح می‌دهند، مؤسسات کوچک و متوسط آسیب خواهند دید.

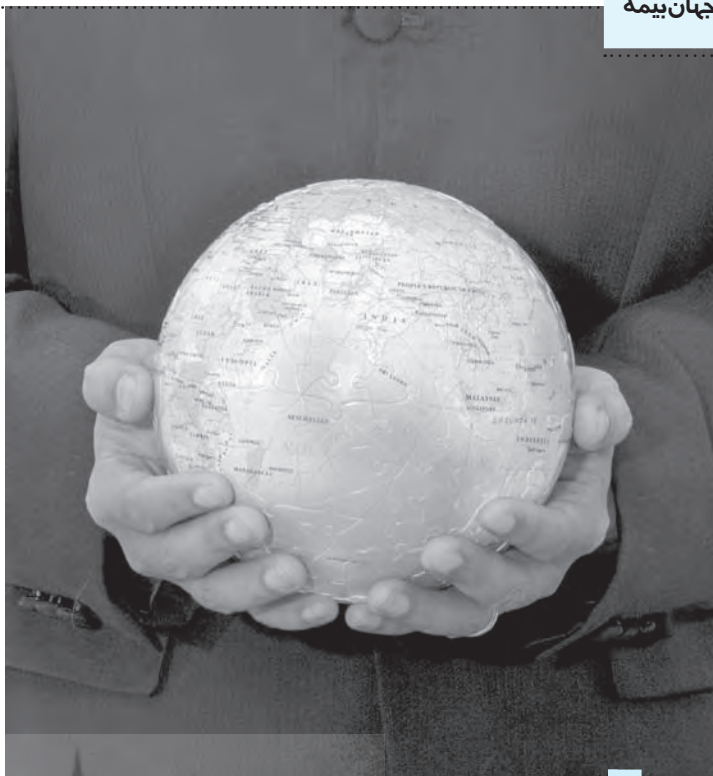
1. Export Credit Insurance (ECI)
2. Political Risk Insurance (PRI)
3. A Mandatory Capital Conservation Buffer
4. A Discretionary Countercyclical Buffer
5. Liquidity Coverage Ratio
6. Net Stable Funding Ratio

جدول ۱. توافق‌نامه فازهای اجرایی بازل ۳

از اول ژانویه ۲۰۱۹	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	
	انتقال به رکن یکم ^۱		اجرای هم‌زمان از ۱ ژانویه ۲۰۱۳ تا ۱ ژانویه ۲۰۱۷-افشای اطلاعات از ۱ ژانویه ۲۰۱۵			نظارت نهادهای نظارتی			نسبت اهرمی
	%۴/۵	%۴/۵	%۴/۵	%۴/۵	%۴	%۳/۵			حداقل نسبت سرمایه سهام عادی
	%۲/۵۰	%۱/۸۷۵	%۱/۲۵	%۰/۶۲۵					ذخیره سرمایه حائل
	%۷	%۶/۳۷۵	%۵/۷۵	%۵/۱۲۵	%۴/۵	%۴	%۳/۵		حداقل نسبت سرمایه سهام عادی به‌علاوه ذخیره سرمایه حائل
	%۱۰۰	%۱۰۰	%۸۰	%۶۰	%۴۰	%۲۰			مرحله کسورات از «سرمایه سهام عادی درجه یک» ^۲ (شامل مقادیری که فراتر از سقف «دارایی از مالیات معوق» ^۳ ، «حق پرداخت رهن» ^۴ و منابع مالی باشد)
	%۶	%۶	%۶	%۶	%۶	%۵/۵	%۴/۵		حداقل سرمایه درجه یک
	%۸	%۸	%۸	%۸	%۸	%۸	%۸		حداقل کل سرمایه
	%۱۰/۵	%۹/۸۷۵	%۹/۲۵	%۸/۶۲۵	%۸	%۸	%۸		حداقل کل سرمایه به‌علاوه ذخیره سرمایه حائل
مراحل حذف این ابزارها طی ۱۰ سال است که از سال ۲۰۱۳ آغاز می‌شود									ابزارهای سرمایه‌ای که از این به بعد واجد شرایط سرمایه درجه یک یا دو نیستند.
				معرفی حداقل استانداردها				شروع دوره نظارت	نسبت پوشش نقدینگی
	معرفی حداقل استانداردها							شروع دوره نظارت	نسبت تأمین مالی ثابت خالص

رنگ خاکستری نشان‌دهنده دوره انتقالی است

1. Pillar I
2. Common Equity Tier I
3. Deferred Tax Asset (DTA)
4. Mortgage Servicing Rights (MSR)

اعتبارات اسنادی را نشان می‌دهد.

ولی براساس نسبت اهرمی پیشنهادشده در بازل ۳، بانک‌ها ملزم‌اند که معادل ۱۰۰ درصد سرمایه ابزارهای تأمین مالی تجاری خارج ترازنامه‌ای از قبیل اعتبارات اسنادی ذخیره‌گیری کنند. چنین ذخیره‌ای ۵ برابر بیشتر از نسبت ۲۰ درصدی در بازل ۲ است. به عبارت دیگر چهارچوب بازل ۳، از لحاظ ریسک، بین انواع گوناگون تعهدات سرسیدنشده خارج ترازنامه‌ای تمایزی قائل نمی‌شود.

علاوه بر این، مقررات جدید کفایت سرمایه، بانک‌ها را ملزم می‌کند تا در مورد کلیه ابزارهای تأمین مالی، برای دوره «یکساله» سرمایه کنار بگذارند، حتی اگر آن ابزار دارای سررسید کمتر از یکسال باشد. این در حالی است که بیشتر ابزارهای تأمین مالی تجاری، سرسیدی در حدود ۹۰ روز دارند که چنین امری هزینه سرمایه این ابزارها را سه برابر می‌کند.

از دیدگاه بسیاری از تحلیل‌گران، الزامات بازل ۳ برای این گونه ابزارهای تأمین مالی غیر ضروری به نظر رسیده و صرفاً می‌تواند باعث گران‌تر شدن معاملات تجاری در جهان با کمک این ابزارها شود.

در پژوهش دیگری که از سوی بانک جهانی انجام گردید، تخمین زده شده که پس از اعمال مقررات بازل ۳، هزینه تأمین مالی به میزان ۲۰ تا ۴۰ درصد افزایش یابد که باعث می‌شود عرضه کل آن در جهان به میزان ۶ درصد در سال کاهش یابد. لازم به ذکر است هرگونه افزایش در این هزینه‌ها می‌تواند به سود تجارت جهانی، پس از بحران اخیر را نیز به مخاطره اندازد. کمیته نظارت بانکداری بازل اعلام کرده که از این موضوع آگاه است، ولی هنوز راهکاری به بانکداران اعلام نکرده است.

۴. اعتراضات مؤسسات بیمه اعتبار صادراتی

باتوجه به تبعات فوق‌الذکر و به‌ویژه کاهش اهمیت بیمه اعتبار صادراتی و سیاسی به‌عنوان ابزاری برای کاهش ریسک تأمین مالی بین‌المللی از سوی بانک‌ها که از اغماض عملکرد این ابزارها در کاهش ریسک

۳. تبعات بازل ۳ و اعتراض مؤسسات بیمه اعتباری و بانک‌ها

پس از تصویب بازل ۳ در ۱۱ و ۱۲ نوامبر ۲۰۱۰، برخی از این امر واکنش دارند که این مقررات می‌تواند به‌طور ناخواسته در تأمین مالی تجاری بین‌الملل اختلال ایجاد کند.

در یک تحقیق مشترک، «اتاق بازرگانی بین‌المللی» در همکاری با «بانک توسعه آسیایی» اقدام به جمع‌آوری داده‌های مرتبط با معاملات تأمین مالی تجاری با تمرکز بر ریسک نکول ابزارهای تأمین مالی تجاری کرده است. در این مطالعه، فعالیت تأمین مالی تجاری ۹ بانک جهانی از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۹ مورد بررسی قرار گرفت که این بانک‌ها در مجموع تعداد ۵/۲ میلیون معامله به ارزش ۲/۵ تریلیون دلار در این مدت ترتیب داده بودند. در این مطالعه مشخص شد که فقط ۱۱۴۰ مورد، یعنی ۰/۰۲ درصد از این معاملات نکول داشته‌اند. از ۲/۸ میلیون مورد معاملات در دوران بحران اقتصاد جهانی از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۰۹ نیز فقط ۴۴۵ مورد، یعنی ۰/۰۱ درصد نکول داشته‌اند. این نتایج به وضوح پایین بودن نسبی نکول معاملات تأمین مالی تجاری بین‌المللی براساس

متوسط در کشورهای عضو این اتحادیه، به واسطه آنکه آنها اغلب با کمک بیمه اعتبار صادراتی به تأمین مالی بانکی دسترسی دارند، آسیب خواهند دید. از این رو مؤسسه اسلامی بیمه سرمایه‌گذاری و اعتبار صادراتی^۵ (شاخه بیمه‌ای بانک توسعه اسلامی) در این خصوص دست به اقداماتی زد. این مؤسسه به سراغ بانک‌های مرکزی کشورهای عضو رفته و به آنها کمک می‌کند تا در خصوص ویژگی‌ها، ساز و کارها و اهمیت «بیمه اعتبار صادراتی» و «بیمه ریسک سیاسی» در جریان تجارت و سرمایه‌گذاری برداشت درستی داشته باشند. سپس از بانک‌های مرکزی درخواست می‌کند تا دستورالعمل‌هایی را در برخورد با بیمه ریسک اعتباری و سیاسی به بخش بانکی تحت نظارتشان ارائه کنند. در این رابطه ICIEC هم اکنون جلسات ثمربخشی با بانک مرکزی عربستان و بانک مرکزی بحرین برگزار کرده است.

۵. اعتراضات سایر نهادهای مالی

انجمن بانکداران بریتانیا^۶ نیز در ۱۵ نوامبر ۲۰۱۰ نامه‌ای را به کمیته نظارت بانکداری بازل ارائه کرده و در آن اشاره نموده که در مقایسه با بازل ۳، رفتار مرسوم و

در نتیجه کاهش نیاز به ذخیره‌گیری بانک‌ها ناشی می‌گردد، تعدادی از مؤسسات بیمه اعتبار صادراتی (ECAs) که وظیفه ارائه بیمه اعتبار صادراتی و سیاسی در حمایت از صادرات کشورها را برعهده دارند، اعتراض خود را در این خصوص در قالب شکل‌های خود ابراز کردند.

در این مورد «اتحادیه برن»^۱ (به عنوان اتحادیه پیشرو مؤسسات بیمه اعتبار صادراتی و سرمایه‌گذاری در دنیا) زنگ خطر را به موقع به صدا درآورد و در آگوست ۲۰۱۰ نامه‌ای به رئیس کمیته بازل فرستاد و در آن درخواست کرد، در تغییرات پیشنهادی برای چهارچوب مقررات بانک‌ها (بازل ۳)، در برخورد با مسئله تأمین مالی تجاری بازنگری کند. اهم اعتراضات صورت پذیرفته از سوی این اتحادیه به شرح ذیل است:

● جولای ۲۰۱۰: سمینار اتحادیه برن در مورد بازل ۳ در مرکز اصلی «کوفاس»^۲ (مؤسسه بیمه اعتبار صادراتی فرانسه) در پاریس؛

● آگوست ۲۰۱۰: نامه کلیه اعضای اتحادیه برن به بانک تسویه بین‌المللی^۳ درباره اهمیت معتبر دانستن تأمین مالی تجاری و وام‌دهی تحت پوشش بیمه‌ای؛

- سپتامبر ۲۰۱۰: امضای نامه‌ای از سوی ۱۱ عضو کمیته میان‌مدت و بلندمدت اتحادیه برن که در آن نگرانی خود را در برخورد مقررات جدید با وام‌های با سررسید بلندمدت تحت پوشش بیمه‌ای ابراز داشتند؛

- سخنرانی‌های مجمع عمومی سالانه اتحادیه برن: اصرار و تصمیم اعضا مبنی بر تماس با انجمن‌های صنایع محلی و قانون‌گذاران ملی به منظور اعمال فشار برای اصلاح بخش‌هایی از مقررات بازل ۳.

از سوی دیگر، مؤسسات عضو «اتحادیه امان»^۴ (اتحادیه بیمه‌گران اعتبار صادراتی اسلامی و عربی)، نیز در این خصوص نگرانی خود را ابراز کردند، زیرا در صورت بروز یک بحران دیگر، نگاه‌های کوچک و

1. Berne Union
2. Coface
3. Bank for International Settlement (BIS)
4. AMAN Union

5. The Islamic Corporation Export Credits (ICIEC)
6. British Bankers' Association (BBA)

فعلی تأمین مالی تجاری (منطبق با اصول بازل ۲)، ظرفیت ریسک این محصولات را بهتر منعکس می‌کند و توانایی بانک‌ها را برای ارائه آنها افزایش می‌دهد که در نهایت به افزایش صادرات و بهبود تجارت جهانی کمک می‌کند. اهم اعتراضات صورت پذیرفته از سوی سایر نهادها عبارت‌اند از:

- انجمن بانکداران تأمین مالی و تجارت^۱؛

- فدراسیون بانکداری اروپا^۲؛

- اتاق بازرگانی بین‌المللی^۳؛

- مسئولان دیتابیس «ثبت نکول‌های تجاری» وابسته به بانک توسعه آسیایی^۴ و «اتاق بازرگانی بین‌المللی»؛

- گروه کارشناسان تأمین مالی تجاری - سازمان تجارت جهانی^۵؛

- بانک‌های اچ‌اس‌بی‌سی^۶، بانک استاندارد چارترد^۷ و بانک رویال اسکاتلند^۸ در نوامبر ۲۰۱۰؛

- جلسه بوسان گروه ۲۰^۹ که در اطلاعیه رسمی آن به تأمین مالی تجاری اشاره دارد.

۶. اجرای مقررات بازل و سایر مقررات مربوط به کفایت سرمایه در ایران

در حال حاضر بانک مرکزی ج.ا.ا، گزیده‌هایی از مقررات بازل ۲ را برای بانک‌های ایرانی لازم‌الاجرا کرده است که تعدادی از بانک‌های ایرانی توانسته‌اند، این اصول را اجرا کنند و بنابر اطلاعات موجود در حال حاضر فقط یک بانک در ایران در حال بررسی مقررات بازل ۳ به منظور پیاده‌سازی آن است.

از سوی دیگر، با توجه به قانون پولی و بانکی کشور مصوب سال ۱۳۵۱، در ارتباط با تفویض اختیار به بانک مرکزی ج.ا.ا برای مداخله و نظارت بر مسائل بانکی و پولی، بانک مذکور براساس مصوبه یک هزار و چهاردهمین جلسه مورخ ۸۲/۱۱/۲۵ شورای پول و

1. Banker's Association for Finance and Trade (BAFT)
2. European Banking Federation (EBF)
3. International Chamber of Commerce (ICC)
4. Asian Development Bank (ADB)
5. World Trade Organization (WTO)
6. HSBC
7. Standard Chartered Bank
8. The Royal Bank of Scotland (RBS)
9. G 20- Busan Meeting

اعتبار «آیین‌نامه کفایت سرمایه» را به بانک‌ها ابلاغ کرده است. براساس ماده ۳ آیین‌نامه مذکور، حداقل نسبت کفایت سرمایه برای کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری اعم از دولتی و غیردولتی ۸ درصد تعیین شده و بانک مرکزی می‌تواند در مواردی که استانداردهای بین‌المللی یا ضرورت حفظ سلامت بانک‌ها و مؤسسات اعتباری اقتضا کند، حدود بالاتری را برای تمام یا برخی از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری تعیین کند.

۷. جمع‌بندی

قبل از تنظیم و تصویب مقررات بازل ۳، هرگاه یک مؤسسه بیمه اعتبار صادراتی (همانند صندوق ضمانت صادرات ایران)، ضمانت وام‌های اعطاشده از سوی سیستم بانکی به صادرکنندگان را برعهده می‌گرفت، ریسک مورد نظر از سوی آن بانک، به دلیل دولتی بودن و اعتبار بالای تضمین‌کننده، در ترازنامه بانک، صفر در نظر گرفته می‌شد؛ بدین معنی که عملاً از سوی بانک ذخیره‌ای برای این وام در نظر گرفته نمی‌شد و هیچ درصدی از سرمایه بانک مسدود نمی‌شد. ولی در حال حاضر به خاطر مسائل به وجود آمده ناشی از بحران مالی سال‌های گذشته و متعاقب آن تصویب مقررات جدید بانکداری با عنوان بازل ۳، ریسک مورد نظر برای وام‌های پوشش‌یافته از سوی مؤسسات اعتباری بر طبق تفاسیر موجود از صفر به ۱۰۰ درصد افزایش یافته است که در این حالت بانک‌ها مجبورند برای این نوع وام‌ها به علاوه کلیه تعهدات خارج از ترازنامه (همانند اعتبارات اسنادی و ...)، فارغ از میزان ریسک این ابزار، بخشی از سرمایه خود را مسدود کرده و در این جهت ذخیره‌گیری کنند. این امر تبعات منفی متعددی برای نهادهای مختلف دارد که عبارت است از:

- بانک‌ها: قفل شدن سرمایه و عدم امکان بهره‌مندی مناسب از منابع سرمایه‌ای که این امر در نهایت محدودیت عملکرد برای بانک‌ها به وجود می‌آورد.

- مؤسسات بیمه اعتبار صادراتی: جذابیت استفاده از خدمات مؤسسات بیمه اعتبار صادراتی برای بانک‌ها و

مؤسسات تأمین مالی کاهش خواهد یافت، زیرا بهره‌مندی از خدمات آنها، همچون گذشته بر روی کیفیت سرمایه آنها تأثیر نخواهد داشت که در نهایت این امر از یک سو به کاهش نقش مؤسسات بیمه اعتبارات صادراتی در ارائه خدمات به صادرکنندگان در هر کشور و از سوی دیگر به عدم بهره‌مندی بخشی از معاملات جهانی از پشتوانه بیمه اعتباری منجر خواهد شد.

- فعالان تجاری و سرمایه‌گذاران: با توجه به کاهش تمایل بانک‌ها به ارائه تأمین مالی به بنگاه‌های کوچک و متوسط و همچنین به بازارهای پرریسک همچون بازارهای نوظهور و توسعه‌نیافته، بسیاری از سرمایه‌گذاران، تجار و به‌ویژه صادرکنندگان از این مسئله متضرر می‌گردند و این امر در کل به کاهش معاملات تجاری بین‌المللی منجر خواهد شد.

با توجه به اعتراضات اتحادیه‌ها، بانک‌ها و نهادهای مختلف بین‌المللی فعال در حوزه تأمین مالی، به الزامات بازل ۳، و به‌ویژه آخرین گزارش اتاق بازرگانی بین‌المللی (ICC)، در ماه اکتبر ۲۰۱۱، که بار دیگر بر کم‌ریسک بودن ابزارهای تأمین مالی بین‌المللی تأکید نموده، کمیته بازل طی اعلامیه ماه اکتبر خود اعلام کرد که در نظر دارد، در برخی از الزامات بازل ۳ اصلاحاتی اعمال کند. در صورتی که این اصلاحات ریسک واقعی این ابزارها را در نظر نگرفته یا سایر تنگناهای به‌وجود آورده بر سر راه تأمین مالی تجاری بین‌المللی را بر طرف نکند، پس از اجرای این مقررات، شاهد تأثیر منفی آن بر تأمین مالی جهانی و در نهایت تجارت بین‌الملل خواهیم بود.

۸. پیشنهادها

با توجه به اعتراضات نهادهای مختلف، به‌ویژه بانک‌های مرکزی کشورهای متعدد، بررسی و ارائه اعتراض به کمیته بازل از سوی بانک مرکزی ج.ا.ا و سایر نهادهای مرتبط، می‌تواند نقش مثبتی در این زمینه داشته باشد.

منابع

۱. آذری، شادی ۱۳۸۹، 'در اجلاس بازل تصویب شد: قوانین جدید برای بانک‌های جهان'، روزنامه دنیای

اقتصاد، ۲۳ شهریور.

۲. اشنايدر، هاوارد ۱۳۸۹، 'استانداردهای جدید کمیته بازل برای تحکیم سرمایه بانک‌ها'، مترجم دلارام رشیدی، روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۱ مهر.

۳. سحرابی، محمد اسحق ۱۳۸۸، 'کمیته بال چیست؟'، روزنامه اعتماد، ۱۶ آبان.

۴. وب سایت مؤسسه BIS بخش کمیته بازل، <<http://www.bis.org>>.

۵. وب سایت ویکیپدیا، بخش بازل ۳، <http://en.wikipedia.org/wiki/Basel_III>.

6. Presentation by ICIEC in General Assembly of Aman Union, on 23-24 November 2010, *The impact of the proposed changes in the Basel III regulatory framework on trade finance and its implications for aman union members.*

7. Presentation by Wiehl, Kimberly (Berne Union) in General Assembly of the Aman Union, on 23-24 November 2010, *Berne union business and Basel III implications for insured financing*

8. *The impact of Basel III on GCC Economic development, December 2011* <<http://www.iktissadevents.com>>.